



University of Groningen

Onderwijswetenschap en marxisme. De methodenstrijd in de sovjetonderwijswetenschap

Vos, Jacob Fokko

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1976

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Vos, J. F. (1976). Onderwijswetenschap en marxisme. De methodenstrijd in de sovjetonderwijswetenschap. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

I.1 Inleiding

In dit boek wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de sovjetonderwijswetenschap in wetenschapstheoretisch perspectief. De kennis hiervan, in het westen aanwezig, is helaas nogal fragmentarisch en onsystematisch van aard. Met de gerichtheid op dit onderwerp wijkt deze studie aanzienlijk af van hetgeen op het desbetreffende vakgebied - de algemene en vergelijkende onderwijskunde - gebruikelijk is. In de zogenaamde landenstudies, waartoe ook deze studie behoort, die een bijzonder omvangrijke component vormen van het vakgebied van de algemene en vergelijkende onderwijskunde, is de focus veelal gericht op de analyse van het onderwijs, in haar verschillende geledingen, in een bepaald land of gebied. Aan de stand van zaken in de onderwijswetenschap in het betreffende land wordt of nauwelijks aandacht besteed, of aan de analyse hiervan wordt een secundaire, ondersteunende plaats toegekend.¹ In deze studie wordt de omgekeerde weg gevolgd: de ontwikkeling van de sovjetonderwijswetenschap, in wetenschapstheoretisch perspectief, staat centraal, en naar de ontwikkeling van het onderwijs zelf wordt steeds van hieruit verwezen.

Het boek handelt over de wetenschapstheoretische discussies, in het kader waarvan in de U.S.S.R. de dialectische onderwijswetenschap tot ontwikkeling is gebracht. Wat wordt hiermee bedoeld?

Voor het begrip onderwijswetenschap is gekozen, omdat in de U.S.S.R. na 1917 aan de ontwikkeling van de onderwijswetenschap door verschillende disciplines werd bijgedragen: een zelfstandige onderwijswetenschap bestond en bestaat nog niet in de U.S.S.R. Vanuit de pedagogiek, de psychologie, de pedologie werd de ontwikkeling van de sovjetonderwijswetenschap op gang gebracht. De wetenschapstheoretische discussie vond ook plaats in de verschillende disciplines, en was van daaruit van invloed op de ontwikkeling van de onderwijsresearch. Het begrip onderwijswetenschap wordt hier dus gebruikt als een overkoepelend begrip. Dit wil niet zeggen, dat in dit boek niet de onderwijskunde-als-wetenschap aan de orde komt: de onderwijskundige theorievorming zullen we ontmoeten in het werk van L.S. Vygotskij en zijn leerlingen, waarbij ook moet worden aangetekend, dat Vygotskij werkzaam is geweest op het gebied van de pedologie (de toegepaste kinderstudie), de psychologie, pedagogiek en filosofie. In de analyse van de wetenschapstheoretische controverse in de U.S.S.R. zullen we ook zien, dat deze dwars door de verschillende disciplines heenloopt.

De tweede reden, waarom voor het begrip onderwijswetenschap is gekozen, is de beperking die het mogelijk maakt. In deze studie houden we ons aan het werk van die personen, die vanwege hun opleiding en positie hun werk als wetenschappelijk werk hebben gepresenteerd. Deze beperking geldt voornamelijk voor de fase na 1917, en de wetenschappers, verbonden aan instellingen voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs, en die vorm gegeven hebben aan de onderwijswetenschap, staan in dit boek centraal. Dit betekent dat de verschillende onderwijspractici, die al hun energie en kunnen hebben gestoken in de vernieuwing van het sovjetonderwijs, we denken hier aan o.a. Krupskaja, Satsky, Lunačarskij en later Makarenko, in dit boek nauwelijks aan de orde komen. De be-

perking tot de wetenschappers betekent uiteraard niet, dat we het werk van de vernieuwingspractici van minder waarde zouden achten: in de doelstelling van dit boek kunnen ze echter worden gemist. Overigens is het werk van deze practici, door publikaties van westerse onderzoekers die zich met de vernieuwing van de sovjetschool en het pedagogisch denken in de U.S.S.R. hebben beziggehouden, in redelijke mate bekend geworden.² Wie heeft er nog nooit van Makarenko gehoord? In de Bondsrepubliek is zelfs na 1945, vooral door toedoen van Nohl, een Makarenko-cultus in de pedagogiek tot ontwikkeling gekomen, terwijl in de D.D.R. dit in nog veel sterkere mate het geval was.³

Wat wordt er bedoeld met de term 'dialectisch', welke veelvuldig voorkomt in dit boek? Het is niet onwaarschijnlijk, dat de lezer het begrip 'dialectiek' associeert met diepzinnige duisterheid en ingewikkeld jargon, dat slechts toegankelijk zou zijn voor ingewijden. In dit boek wordt er naar gestreefd deze vervelende gewoonte, die we vooral kunnen aantreffen in de met Hegel verbonden denkrichtingen, niet te volgen: Patzig heeft er terecht op gewezen, dat een rijkdom aan diepzinnigheid nog niet een rijkdom aan scherpzinnigheid betekent.⁴ Maar heeft ook niet Lenin, en later Popper, een dergelijke 'Hegelei', de vlucht in een verbaal 'mysticisme', fel gehekeld? Een dergelijke nuchtere benadering van de dialectiek komt ook voort uit ons onderwerp: het gaat hier om een vakwetenschap, welke steeds gebonden is aan de spelregels van het wetenschappelijk onderzoek.

Met de term 'dialectisch' wordt in deze studie niets anders bedoeld dan een aantal uitgangspunten op het niveau van de wetenschapstheorie, die we kunnen aantreffen in een bepaalde school in de Russische menskunde en onderwijswetenschap; uitgangspunten, die zijn geformuleerd in een proces van zoeken en tasten in bewuste aansluiting bij de door Hegel geformuleerde en door Marx verder uitgewerkte opvattingen over de wetenschapsbeoefening en het wetenschappelijk kennen; uitgangspunten, die bovendien de aard en richting van de vakmatige onderzoekspraktijk hebben gekleurd. Dit bedoelen we met de term 'dialectische onderwijswetenschap', en in deze zin begrepen, heeft de dialectiek weinig geheimzinnigs.

Deze opvatting komt niet slechts voort uit de studie van de sovjetonderwijswetenschap. In het algemeen kan men bij een discussie over methodologie drie niveaus onderscheiden: wetenschapstheorie, methodologie c.q. de empirische cyclus en de onderzoekstechnieken en statistische methoden. Dit onderscheid vinden we ook in de recente studie van Darsono over Lewin.⁵ Welnu: met dialectiek of dialectisch bedoelen we hier niets anders dan de uitgangspunten voor een wetenschappelijk onderzoek, geformuleerd op het niveau van de wetenschapstheorie, en vervolgens de doorwerking van deze stellingname op de overige niveaus van de methodologie en de onderzoekstechnieken; uitgangspunten, die zijn ontleend aan Marx en Hegel.

Tenslotte: het begrip wetenschapstheorie wordt hier gebruikt aan de hand van Seiffert, die de wetenschapstheorie, 'ganz naiv', als de 'Theorie von der Wissenschaft überhaupt' heeft gedefinieerd.⁶ De benamingen eerste, tweede en derde methodenstrijd zijn ontleend aan Van Houten, die de geschiedenis hiervan in het Duitse sociologische denken heeft be-

schreven.⁷ In dit boek gaat het om het volgen van deze controverse in de Russische onderwijswetenschap en dit gebeurt gezien de wijze waarop deze onderwijswetenschap institutioneel was ondergebracht in het kader van wat we, in aansluiting bij Strasser, het beste als menskunde zouden kunnen betitelen.⁸